

Miedzywojnami

LUBLIN MIĘDZY WOJNAMI / ODRADZAJĄCA SIĘ METROPOLIA

Odzyskanie przez Polskę niepodległości było przełomowym momentem także dla Lublina. Społeczno-kulturowo-przemysłowa blokada padła. Nastał czas wolności z perspektywą na rozwój. Lublin na nowo stał się stolicą województwa. Miasto nie miało ambicji metropolitalnych, jednak odzyskana wolność dała Lublinowi nową energię sprzyjającą rozwojowi na różnych polach.

Handel

Rozwijający się przemysł spowodował napływ uszczuplonej przez okres zaborów ludności do miasta. Do już istniejących zakładów przemysłowych takich, jak: browary Vetterów, fabryka węg Willelma Hessa czy fabryka tytoniowo-tabaczną Zelmana Krasuckiego dołączyły kolejne. Świetnie prosperowały zakłady E. Plage & T. Laśkiewicz zajmujące się produkcją samolotów. Hangary Wytwórni Samolotów ulokowane zostały przy ul. Wrońskiej 2.

W latach 30. wybudowano również filię zakładów samochodowych General Motors, na których fundamentach wyrosła późniejsza Fabryka Samochodów Ciężarowych w Lublinie.

Systematyczny rozwój miasta wpływał również na podwyższenie standardów życia – zrealizowano w tamtym okresie kolejne inwestycje, w tym zbudowano kanalizację, wodociągi miejskie oraz elektrownię. Wodociągi wybudowała nowojorska firma Ulen&Company. Jej dziełem jest też wzniesiona w 1929 r. wieża ciśnień znajdująca się przy Al. Racławickich 42. Nieopodal wieży ciśnień, przy Al. Racławickich 23, stanął jeden z czterech wybudowanych w tym okresie młynów. Obecnie znajduje się w nim hotel o nawiązującej do przeszłości nazwie „Młyn”.

Rozwój

Księ
gar
nia

ספרים

תלמוד

לילדים

KSIĘGA

JAKUB FLEISCHMAN

Jednakże przemysł nigdy nie był domeną Lublina. Swój rozwój miasto zawdzięcza przede wszystkim położeniu na głównym szlaku handlowym, co sprawiło, że najbardziej dochodową branżą miasta był właśnie handel. W okresie międzywojennym w mieście funkcjonowało niemal 4 tysiące sklepów. Większość z nich była prowadzona przez żydowskich właścicieli, ale nie brakowało też polskich przedsiębiorców.

Poza ekskluzywnymi sklepami, które znajdowały się przy ulicach Krakowskie Przedmieście, Lubartowskiej i Narutowicza, w Lublinie dominowały sklepiki pomniejsze. Bardzo popularny był handel obnośny. Uliczne eskapady handlowe nadawały miastu niesamowitą aurę, szczególnie w prężnie rozwijającej się dzielnicy żydowskiej.

Księ
gar
nia

KSIAŻKI

TALMUD

TAKŻE

W okresie dwudziestolecia zrealizowano w Lublinie szereg inwestycji budowlanych. Kamienica przy Krakowskim Przedmieściu 39 została rozbudowana o oficynę tylną (39a), gdzie ulokowano Bank Ziemi Polskiej. Także przy tej samej ulicy powstał Bank Gospodarstwa Krajowego (nr 64). Krakowskie Przedmieście stało się wielkomiejskim centrum finansowo-społecznym. To przy tej arterii działały już

najważniejsze hotele oraz ośrodki życia społeczno-towarzyskiego. Rozbudowano też istniejący już budynek Poczty Głównej. Od placu Litewskiego po Ogród Saski zabudowa Krakowskiego Przedmieścia zmieniła się w wielkomiejską, pałacową architektoniczną galerię. Wspaniałe gmachy użyteczności publicznej, wzniesione w stylach neoklasycystycznym, secesyjnym i modernistycznym, dorównały budowlom z największych europejskich miast.

Powstały wówczas także budynki Urzędu Skarbowego (ul. Sądowa 5) oraz szereg miejsc użyteczności publicznej przy ul. Spokojnej: Izba Skarbowa (4), Starostwo Powiatowe (9), Powszechny Zakład Ubezpieczeń Wzajemnych (3). Przy ul. Żwirki i Wigury wzniesiono gmach Domu Żołnierza im. Marszałka Piłsudskiego. Budynek został w całości zbudowany ze składek ludności cywilnej i wojskowej. Skazą na tej wspaniałej budowli jest jednak fakt, iż materiał na jej budowę pochodził z rozebranej cerkwi prawosławnej (która była wspaniałym zabytkiem architektury ruskiej) znajdującej się na placu Litewskim. Warto wspomnieć, iż po odzyskaniu niepodległości Lublin stał się siedzibą dowództwa okręgu wojskowego. W mieście stacjonował 8 Pułk Piechoty Legionów. Zaczęły zatem powstawać budynki użyteczności wojskowej: przy ul. Radziszewskiego 2 zbudowano wystawny Dom Oficerski, natomiast w dzisiejszych budynkach Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II przy Al. Racławickich 14 mieściły się koszary.

Wraz z rozwojem gospodarczym Lublina oraz napływem ludności, rozbudowywała się również mieszkalna część miasta. Architekturę mieszkaniową okresu międzywojnia cechowała polaryzacja stylów. Jednym z trendów było budownictwo historyzujące i tzw. styl dworkowy, drugim zaś widoczny styl architektury modernistycznej, który zdominował inne formy budownictwa.

Architektoniczne ślady zabudowy mieszkaniowej czasu międzywojnia można podziwiać głównie przy ul. Ogrodowej (numery: 4, 6, 8a, 15a). Także prężnie rozwijająca się ul. Chopina, na której dominuje styl secesyjny, wzbogacona została o architekturę modernistyczną. Reprezentują ją kamienice pod numerami 8, 22 i 17. Przy ul. Chopina stanął również modernistyczny gmach Kinoteatru „Akcja Katolicka” (nr 27). Obecnie w budynku znajduje się Biblioteka Uniwersytecka KUL.

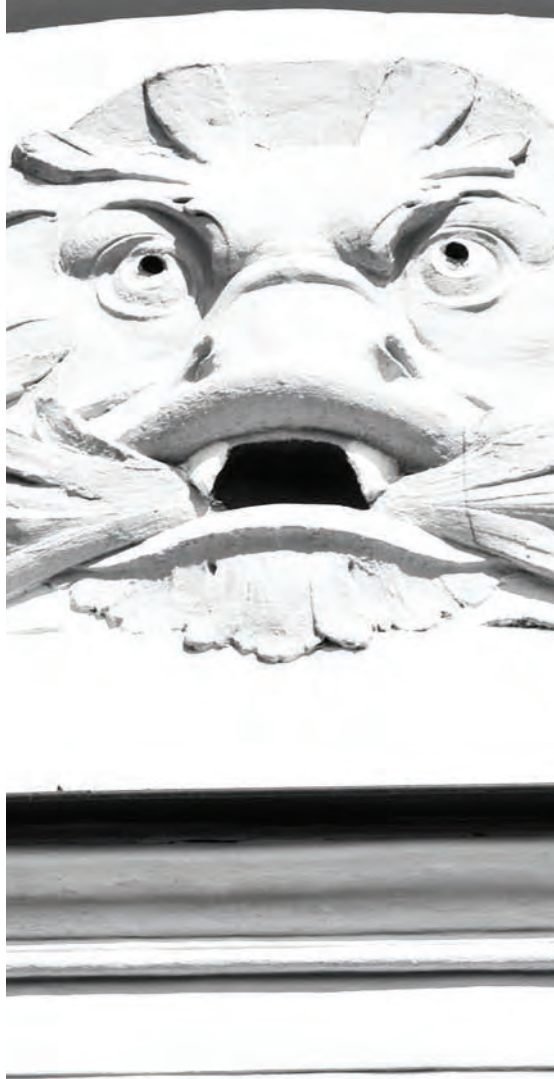

Architektoniczny modernizm wyraźnie zaznaczył się również w budownictwie sakralnym okresu międzywojennego. W tym czasie powstało w Lublinie aż pięć nowych kościołów. Najdoskonalszym przykładem modernizmu w budowli sakralnej jest kościół pw. św. Michała Archanioła znajdujący się przy ul. Fabrycznej 19. Świątynia ta powstała na miejscu modrzewiowego kościółka z XVIII w. i była dziełem Oskara Sosnowskiego.

Pozostałe wybudowane w międzywojniu kościoły to: kościół pw. św. Teresy od Dzieciątka Jezus przy ul. Betonowej 7, kościół akademicki pw. św. Krzyża przy Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II (wzniesiono go na XVII-wiecznych pozostałościach innej świątyni) oraz kaplica cmentarna na cmentarzu przy ul. Unickiej. Cerkiew garnizonową w stylu modernistycznym przebudowano na kościół parafialny pw. Niepokalanego Poczęcia NMP (kościół garnizonowy przy Al. Racławickich).

Autorami projektów świątyń byli znani warszawscy i lubelscy architekci. Powrót swobody religijnej pozwalał na inwestycje, które w okresie zaborów nie miały racji bytu. Do Lublina powróciły zakony, które dawniej miały tu swoje klasztory, jak również przybyły inne zgromadzenia, dotąd nieobecne w mieście.

Odzyskana wolność otworzyła drogę do prężnego rozwoju lubelskiej oświaty i edukacji. Już w 1918 r. z inicjatywy ks. Idziego Radziszewskiego powołano do życia pierwszą wyższą uczelnię w Lublinie – Uniwersytet Lubelski. Nowo powstającą wszechnicę wspierali finansowo dwaj polscy przemysłowcy – Karol Jaroszyński oraz Franciszek Skąpski. Początkowo zajęcia odbywały się w budynkach seminarium duchownego. W 1919 r. na potrzeby uniwersytetu Józef Piłsudski przekazał uczelni budynki dawnego klasztoru Dominikanów Obserwatorów. W 1928 r. nazwę uczelni przemianowano na Katolicki Uniwersytet Lubelski. KUL szybko zyskał sobie miano silnej jednostki edukacyjnej. Jednym z kluczowych celów uczelni było wykształcenie nowej inteligencji. W roku 1927 powstało Towarzystwo Przyjaciół Nauk, którego inicjatorami byli dr Julian Krzyżanowski, dr Zygmunt Kukulski oraz dr Ludwik Kamykowski. Owocem ich prac był m.in. trzytomowy „Pamiętnik Lubelski”. TPN aktywnie uczestniczyło w życiu naukowym i kulturalnym miasta oraz reprezentowało lubelskie środowisko naukowe w kraju i za granicą.

Swoją szkołę wyższą otworzyła także społeczność żydowska, będąca drugą co do liczebności grupą etniczną w Lublinie. W 1930 r. powstała Jeszywas Chachmej Lublin – Lubelska Szkoła Mędrców, najbardziej prestiżowa uczelnia na świecie wykładająca Talmud (przy ul. Lubartowskiej 85). Inicjatorem jej utworzenia był rabbi Meir Szapiro, który został pierwszym rektorem tej szkoły. Uczelnia nawiązywała do założonej w XVI w. lubelskiej jesziwy. Powstanie tej wyższej szkoły talmudycznej ugruntowało znaczenie lubelskiej żydowskiej diaspory na arenie światowej. Lublin zwany był żydowskim Oksfordem. Jesziwa miała bogato wyposażoną bibliotekę i kształciła rabinów na najwyższym poziomie. Utworzenie tej uczelni było jedynie kontynuacją wielowiekowej tradycji nauczania Talmudu, którą kultywowano od początku przybycia Żydów do Lublina.

Poza wyższymi uczelniami na terenie Lublina budowano i otwierano inne placówki edukacyjne: szkoły powszechne, gimnazja oraz szkoły zawodowe. Lubelskie szkoły mogły poszczycić się wysokim poziomem nauczania oraz wykwalifikowaną kadrą profesorską, która prowadziła zajęcia również na nowo powstałym KUL-u. Przykładem pedagoga o najwyższych kwalifikacjach i ogromnej erudycji był Julian Krzyżanowski – wybitna postać polskiej nauki. Przy ul. Kunickiego 116 powstała Miejska Szkoła Powszechna. Przy Al. Racławickich 26 zostało założone, sławne po dziś dzień, Gimnazjum im. Stanisława Staszica. Otworzono Średnią Szkołę Zawodową Żeńską przy ul. Spokojnej 10 oraz Miejską Szkołę Powszechną przy ul. Szkolnej 6. Przy Al. Racławickich 26 powstało również Studium Misyjne Jezuitów „Bobolanum”, które mieściło się w okazałym gmachu w późniejszym okresie rozbudowanym i zaadaptowanym na potrzeby szpitala wojskowego.

Wraz z rozwojem edukacji równie prędko rozwijała się w mieście sfera kultury. Ważnym, jeśli nie najważniejszym, elementem kultury lubelskiej było życie literackie. Poeci skupiali się początkowo wokół pisma „Lucyfer”, a następnie „Reflektor”. Najwybitniejszym przedstawicielem środowiska literackiego tego okresu był Józef Czechowicz.

Razem z Franciszką Arnsztajnową założyli w 1932 r. Towarzystwo Literackie w Lublinie. W tym okresie działało również Towarzystwo Muzyczne oraz Związek Artystów Polskich zrzeszający artystów w dziedzinie sztuk plastycznych.

W intensywny rozwój Lublina wpisał się również rynek wydawniczy. W latach 30. w mieście wydawano 21 pism, w tym trzy żydowskie. Kwitło także życie teatralne. Na deskach teatru prowadzonego przez dyrektora Józefa Grodnickiego występowały takie sławy, jak Ludwik Solski, Karol Adwentowicz czy Lucyna Messal. Teatr ten przed wojną nosił nazwę Teatru Lubelsko-Wołyńskiego. Prężnie działał utworzony w 1929 r. teatr Domu Żołnierza. Natomiast żydowska scena teatralna skupiła się w sali kino-teatru Panteon na Starym Mieście. Wystawiano tam sztuki z doskonałymi kreacjami Idy Kamińskiej, Zygmunta Turkowa i Aleksandra Granacha.

Wsłaniały rozwój Lublina przejawiający się w różnych dziedzinach i obszarach ludzkiej aktywności przerwał wybuch II wojny światowej, po której już nic nie było takie jak wcześniej. Kozi Gród wiele zyskał dzięki międzywojennemu okresowi rozkwitu i zapewne, gdyby nie wojna, teraz byłby zupełnie innym miastem.

*Bismuth
subnit*

INFORMACJE PRAKTYCZNE

Lubelski Ośrodek Informacji Turystycznej i Kulturalnej

ul. Jezuicka 1/3
20-113 Lublin
tel. +48 81 532 44 12
E-mail: info@loitik.eu

www.lublintravel.pl
www.lubelskietravel.pl

**Biuro Obsługi
Ruchu Turystycznego PTTK**
ul. Krakowskie Przedmieście 78
20-076 Lublin
tel./fax: (+48) 81 532 87 04
e-mail: bort.pttk.lublin@wp.pl

www.bortpttklublin.pl

**Via Jagiellonica -
Centrum Obsługi Turystycznej**
ul. M.C. Skłodowskiej 3/15
20-029 Lublin
tel. +48 441 11 18 / +48 693 272 040
email: szlakjagiellonski@tlen.pl

www.szlakjagiellonski.pl

Muzeum Wsi Lubelskiej

al. Warszawska 96
20-824 Lublin
tel: +48 81 533-85-13
email: skansen@skansen.lublin.pl

www.skansen.lublin.pl

Lubelski Rower Miejski Biuro Obsługi Klienta

tel.: +48 81 464 66 00
e-mail: bok@lubelskirower.pl

www.lubelskirower.pl

Muzeum Lubelskie w Lublinie

ul. Zamkowa 9
20-117 Lublin
tel. +48 81 532 50 01
e-mail: kancelaria@muzeumlubelskie.pl

www.muzeumlubelskie.pl

Wieża Trynitarzka
Muzeum Archidiecezjalne Sztuki Religijnej

ul. Królewska 10
20-109 Lublin
tel. +48 695 475 152
email: muzeum.archidiecezjalne@kuria.pl

Lubelska Trasa Podziemna
Rynek 1, 20-112 Lublin
tel. +48 81 534 65 70
email: podziemia@tnn.lublin.pl

www.podziemia.teatrnn.pl

Podziemia Browaru Perła
ul. Bernardyńska 15
tel. +48 81 71 01 200

www.perla.pl/podziemiabrowaru

Ośrodek "Brama Grodzka - Teatr NN"
ul. Grodzka 21, 20-112 Lublin
tel. +48 81 532 58 67
fax. +48 81 534 61 10

e-mail: teatrnn@tnn.lublin.pl

www.teatrnn.pl

**Referat ds turystyki
Wydział Sportu i Turystyki
Urząd Miasta Lublin**

**tel. 81 466 38 00
fax 81 466 38 01**

e-mail: turystyka@lublin.eu

ul. Filaretów 44, 20-609 Lublin

www.lublin.eu

/

**Tekst : Grzegorz Paluch
Redakcja i korekta: Magdalena Smoleń- Wawrzusiszyn
Ilustracje: Agata Królak
Fotografie: Piotr Arnoldes, Maciej Rukasz,
Emilia Siwiec, Piotr Maciuk, Katarzyna Czerlunczakiewicz**

Druk: System Graf Drukarnia

ISBN 978-83-62997-64-0